

مصدق: گزیده سخن ها

(۴)

برگرفته از صفحه های ۲۷۶ تا ۲۸۱ کتاب معرفی و شناخت دکتر محمد مصدق تألیف محمد جعفری قنوانی.

سخنرانی مصدق برای خبرنگاران آمریکایی

ضمن بیان خیر مقدم لازم می‌دانم از حضور نمایندگان محترم جراید ایالات متحده آمریکا که رنج سفر را بر خود هموار داشته و برای دیدار مختصری به کشور ما آمده‌اند استفاده کنم و بار دیگر در باب نهضت اخیر و مبارزه ملت ایران و علل آن مطالبی به اطلاع آقایان برسانم تا چنان‌که وظیفه روزنامه‌نگاری مخصوصاً در کشور آزادی مثل آمریکا حکم می‌کند آن را کاملاً حقه به مردم آن کشور و از آن طریق به جهانیان اعلام فرمایند.

ما از ملت آمریکا و مساعدت‌های معنوی آن که خود چندی از نزدیک شاهد آن بودم و در پیشرفت هدف ایرانیان به سوی هدف مقدس خویش در این مبارزه ملی بسیار ذی‌قیمت و گران‌بها بوده است بسیار متشکریم، ولی از دولت آمریکا توقع داشتیم همان‌طور که خود استقلال و آزادی خویش را در پرتو مبارزات ممتد ملی به دست آورده است نسبت به تقاضای حقه ملت ایران هم توجه بیش‌تری نموده و ایمان ملل ضعیف را به عدالت‌خواهی و صلح طلبی ملل بزرگ صد چندان کند.

چه قدر خوب است اگر شما نمایندگان محترم جراید می‌توانستید چند روزی به توقف خود در این کشور باستانی ادامه دهید و از نزدیک با روحیات و افکار مردم ایران آشنا شوید و ببینید که نود درصد این مردم در چه شرایط سختی زندگی می‌کنند و با این حال در حفظ مرام و مسلک خود چه قدر استوارند و مشکلات و موانع را با بردباری و متانت یکایک مرتفع می‌کنند. البته به تاریخ ایران آشنایی دارید ملتی که امروز بر اثر طول مدت نفوذ و دسایس اجانب در فقر و مسکنت غوطه می‌زند روزی مشعل‌دار فرهنگ و تمدن جهان بوده و در هر رشته از رشته‌های علوم و فنون و ادب آثار جاودانی به وجود آورده است. تاریخ این کشور پُر است از فداکاری‌های مردم آن. ایران همیشه آزاد و سربلند بوده و در پیرامون زندگانی آن فقر و مذلت راهی نداشته است.

سسستی و نادرستی در اطراف آن گامی نمی‌گذاشت، اما متأسفانه از زمانی که کشورهای نیرومند خارجی هر یک به بهانه‌ای برای ارضای مطامع خود به ما روی آوردند و در شئون اجتماعی ما

نفوذ و رخنه کردند سعی نمودند تا این روح آزادی خواهی و تفوق را از ما سلب کنند؛ زیرا خوب می دانستند که یک ملت اصیل را به آسانی نمی توان بنده و برده ساخت لذا با نقشه منظم در حالی که زمامداران ما در خواب غفلت بودند وسایلی فراهم کردند تا ملت را همواره اسیر پنجه قدرت خود کنند و در اجرای این نقشه بعضی از رجال خائن را خریدند، رشته الفت و دوستی را در بین افراد این ملت به وسایل مختلف گسستند و بریدند؛ همه را نسبت به هم بدبین و بی اعتماد نمودند، وسایل تشدید فقر و مکنت را فراهم آوردند، یأس و ناامیدی را در افراد مردم رواج داده تا بتوانند کشور ما را غارت کنند و به بهانه مسایل اقتصادی مقاصد سیاسی خود را انجام دهند.

این ها که گفته شد افسانه نیست بلکه حقایق مسلمی است که می توان از گفته سخن گویان آن ها نیز در موارد مختلف شنید. ما اسناد غیر قابل انکاری در دست داریم که تمام این حقایق و بلکه بیش تر از آن را ثابت می کند. چنان که قسمتی از آن را شخصاً در شورای امنیت خواندم و افکار عمومی جهان را نسبت به دخالت های نامشروع و بی رویه دولت انگلیس در امور داخلی ایران در طی سنین متوالی جلب کردم.

در میان چنین ملتی که جهل و فقر را در آن شیوع داده بودند تا ارزش ثروت های ملی خود را درک نکنند و قدرت چون و چرا نسبت به سرنوشت خویش نداشته باشد امتیاز نامه ای به یک تن از اتباع انگلیس از طرف حکومت مستبد وقت با دسیسه و نیرنگ داده شد که به مدت شصت سال از منابع نفت ایران استفاده کنند و بعد حکومت انگلیس این امتیاز را از تبعه خود گرفت و به بهانه حفظ منافع خود در امور داخلی ایران مداخلات بی رویه و مخفی خویش را علنی کرد تا جایی که با دولت روسیه تزاری هم دست شد و قرارداد ۱۹۰۷ را برای تجزیه ایران منعقد نمود و بعد چون خود را بدون رقیب سیاسی دید نوبت قرارداد ۱۹۱۹ رسید. در این جا بد نیست به اطلاع شما برسانم که ما اکنون سندی در دست داریم که در طی آن مستر نورمان، سفیر وقت انگلیس در تهران، به سردار منصور رییس الوزرا وقت نوشته است چهار صد هزار تومان رشوه ای که برای تصویب و اجرای قرارداد ۱۹۱۹ و ثوق الدوله و دو وزیر دیگر کابینه او از دولت انگلیس برای تصویب و اجرای قرارداد مزبور از دولت انگلیس گرفته بودند و به واسطه مخالفت ملت ایران قرارداد اجرا نشده بود و به دستور دولت انگلیس وجه رشوه را مطالبه می کردند در صلاح خود دولت انگلیس موقتاً موقوف الاجرا گردد.

در این جا لازم است از هم دردی ملت بزرگ آمریکا و مساعدت معنوی که با ملت ایران جهت الغاء این قرارداد شوم نموده اند سپاس گذاری کنم. لانسینگ، وزیر خارجه دول متحده آمریکا، در ۱۵ اوت ۱۹۱۹ در کنفرانس پاریس گفت: «آمریکا بیهوده کوشش کرد که هیأت ایرانی در پاریس

در انجمن صلح حضور به هم رساند و مطالب و مقاصد خود را اظهار نماید، حتی سعی نمایندگان میلیون ایران هم در پاریس برای مذاکره با لرد کرزن به جایی نرسید. در این اثنا سفیر انگلیس در تهران با یک دسته کوچکی از سیاسیون یک عهدنامه مخفی بست. این دسته کوچک سیاسیون فوراً پس از عقد صلح اداره امور را به دست آورده بودند و هیأت ایرانی که در پاریس بود از کار افتاد و منحل شد. خلاصه یک نقش خطرناک و محرمانه‌ای را بازی نمودند.»
آقایان محترم!

ملاحظه می‌فرمایید که دولت انگلستان برای حفظ نفوذ خود دست به چه اقداماتی زده و چه دسایس و نیرنگ‌هایی برانگیخته بود که در نتیجه مبارزات واقعی ملت ایران این سند خیانت باطل شد و سیاست انگلستان نتیجه‌ای را که می‌خواست نگرفت. شما روزنامه‌نگاران به سیاست انگلیس خوب آشنا هستید که وقتی از راه مثبت به نتیجه نرسد طریق منفی را در پیش می‌گیرد. وسایل و اسباب را طوری فراهم می‌کند که در ظاهر آراسته‌ای که جای ایراد کم‌تر باشد مقصود خود را حاصل کند. از این نظر دولت انگلستان کوشش کرد تا بدون معاهده و قرارداد و بدون هیچ‌گونه سروصدایی به مقصود خود برسد همچنان که رسید و وسیله لغو قرارداد داریسی را آماده کرد تا هم بر مدت امتیاز بیفزاید و هم در ظاهر امتیازنامه را که حکومت مستبدی داده بود به صورت قرارداد پارلمانی درآورد.

راجع به ماهیت این قرارداد تحمیلی و علل و اسباب آن و زیان‌های بی‌شماری که از این راه ملت ایران دیده است آن قدر در این یک‌ساله اخیر گفته و نوشته‌اند که تصور می‌کنم کم‌تر کسی است از آن بی‌اطلاع باشد. در سایه همین قرارداد تحمیلی بود که دولت انگلیس نفوذ خود را در ایران بیش از پیش توسعه داد تا جایی که در هیچ یک از مجالس مقننه نمایندگان حقیقی ملت وجود نداشت که این جانب در شورای امنیت پرده از روی این حقایق برداشتم و اسناد زیادی را از این قبیل در آن محضر بین‌المللی قرائت کردم تا جای هیچ‌گونه شک و تردید برای ملل جهان در مظلومیت ملت ایران باقی نماند.

اوضاع واحوالی که ذکر شد تا شهریور ۱۳۲۰ ادامه یافت. در این هنگام کشور ایران بدون هیچ دلیل به وسیله قوای متفقین و فقط به بهانه ارسال مهمات و کمک‌های ملل غرب به روسیه شوروی اشغال گردید و ما در آن وقت به چشم خود دیدیم افرادی که به نام متخصص فنی در شرکت سابق نفت کار می‌کرده‌اند اسلحه به دست گرفته و لباس نظامی پوشیدند و از داخل ایران وسایل تضعیف ارتش ما را فراهم کردند که ما تا آن وقت تصور نمی‌کردیم تا این درجه می‌توان ناجوانمردی نمود و واقعاً نمی‌دانستیم که این کارشناسان جاسوسانی تعلیم یافته بیش نیستند. از آن وقت حقایق قضایا بیش از پیش بر ما روشن شد و بیهوده نیست که دولت این جانب با تمام

فشارهایی که از هر طرف وارد می‌شود حاضر نیست به هیچ قیمت و تحت هیچ عنوان بار دیگر این جاسوسان انگلیسی را به عنوان کارشناس فنی در کشور ایران راه دهد و بپذیرد، و این کار در حکم آن است که ما به دست خود وسایل فتای خود را آماده کنیم و هیچ عقل سلیم ما را در این کار مجاب نخواهد کرد.

پس از ملی شدن صنعت نفت بعضی از اسناد راجع به دخالت شرکت غاصب که سعی زیاد در استتار آن داشت به دست ما افتاد و دانستیم که آن شرکت به بهانه اقتصادی در کلیه شئون سیاسی و اجتماعی ما دخالت داشته و از آن بالاتر سفارت انگلیس در تهران مقاصد شرکت را اجرا می‌کرده است و چنانچه اختلافی هم بین این دستگاه ظاهراً اقتصادی با دستگاه سیاسی انگلستان به وجود می‌آمد، دولت انگلیس جنبه ظاهراً اقتصادی را که وسیله هرگونه دسیسه سیاسی بود ترجیح می‌داد و معلوم شد که در این کشور هیچ قدمی را به سود ملت ایران نمی‌توان برداشت. عواید مختصری هم که به عنوان حق السکوت به دولت ایران داده می‌شد، به مصرف واقعی خود نمی‌رسید: قسمتی از آن صرف خرید اسلحه گردید که آن را در سال ۱۹۴۱ موقع ورود به ایران به غارت بردند و آن قدر این مظالم را ادامه دادند تا کاسه صبر ملت ایران لبریز شد و طاقت تحمل و بردباری نماند و تدریجاً زمزمه‌هایی در بین ملت ایران برای چاره‌جویی و رهایی از این بلیه عظیم شروع گردید ولی شرکت سابق نفت که متکی به قدرت دولت انگلیس بود همه را ندیده و نشنیده گرفت و راه خود را ادامه داد.

در مجاورت ایران شرکت‌های دیگر نفت حق الامتیاز مناسبی به اقتضای زمان به صاحبان اصلی دادند، ولی شرکت سابق نفت به این جریان‌ها به دیده بی‌اعتنایی نگریست و عقیده داشت که ملت ایران را باید گرسنه نگاه داشت تا بیش‌تر مطیع و فرمان‌بردار باشد، و به این لحاظ آتش فروزانی که در نهاد مردم ایران زبانه می‌کشید، شعله‌ور گشت و آن قدر بالا گرفت تا در سال گذشته، چنین ایامی منجر به تصویب قانون ملی شدن صنعت نفت گردید و این دولت مأمور اجرای قانون گشت. در این هنگام دولت انگلیس پرده را بالا زد و علناً قدم به میدان گذاشت و بدون حق به حمایت قرارداد مخالفت نمود و کار را به دیوان دلاوری لاهه و از آن‌جا به شورای امنیت کشانید.

دولت ایران از همان آغاز کار با کمال صراحت اعلام داشت که حاضر است جریان نفت به کشورهای دیگر که از آن استفاده می‌کردند قطع نشود، ولی دولت انگلیس به وسیله هیأت‌هایی که فرستاد، می‌خواست تحت عناوین دیگری امتیازنامه باطل سابق را بار دیگر تجدید کند و چون از فشارهای سیاسی نتیجه نگرفت ایران را دچار محاصره اقتصادی نمود. مال‌التجاره بازرگانان و کالاهایی که دولت ایران از شرکت‌های انگلیسی خریده بودند، توقیف نمود و از فروش نفت

به هر وسیله که بود جلوگیری کرد که تا این تاریخ دولت ایران نتوانسته است با هیچ کس کوچکترین معامله‌ای انجام دهد.

پیش‌بینی همین عملیات بود که این‌جانب در واشنگتن از ریاست‌جمهور تقاضا نمودم چنان‌که درباره کشورهای دیگر می‌شود مبلغی به عنوان وام به ایران پرداخته شود و از اولین برداشت منافع نفت مسترد گردد. حضرت رییس‌جمهوری نیز در پاسخ این‌جانب نوشتند که: «اطمینان داشته باشید که چون دولت کشورهای متحده آمریکا تمایل خود را علناً برای کمک و مساعدت به ملت ایران ابراز داشته‌اند لذا درخواست مزبور را مورد دقیق‌ترین توجه قرار خواهد داد و به‌طرز صحیحی به جریان خواهد انداخت.»

چندی بعد از مراجعت به ایران مجدداً یادآوری شد و تنها اثری که از این کمک مشهود افتاده آن است که حضرت رییس‌جمهوری نوشتند: «قسمت مجریه دولت کشورهای متحده نخواهد توانست نوع قرضه‌ای را که جناب‌عالی تقاضا فرمودید نزدیک‌کنگره و ملت آمریکا موجه سازد.» و مجملاً شرط این کمک را موافقت با پیشنهادهای انگلستان قرار داده‌اند، و حتی بانک صادرات و واردات هم که به کشورهای زیادی به عنوان وام مساعدت‌هایی کرده است با تمام وعده‌هایی که به دولت ایران داده بود به معاذیر غیر موجه حاضر نشد در این موقع کمکی به ایران بکند و از همان هنگام ما یقین داشتیم که ملل بزرگ‌جانب یک ملت ضعیف را در برابر یک کشور نیرومند نخواهند گرفت و می‌دانستیم که از این طریق طرفی نخواهیم بست، ولی خواستیم دنیا بدانند که اگر پای منافع ملتی زورمند در میان باشد تمام قول و قرارهای بین‌المللی مفهوم واقعی خود را از دست خواهند داد. ملل ضعیف باید برای خود فکری بکنند و راهی بیندیشند.

اکنون ای نمایندگان محترم جراید آمریکا، یک‌سال تمام است که ملت ایران در زیر فشار سیاسی و اقتصادی که به او تحمیل می‌شود قرار دارد و با کمال صبر و شکیبایی استقامت می‌ورزد و پایداری می‌نماید و محال است مبارزات گذشته خود را ندیده گرفته و تن به پاره‌ای تحمیلات بدهد. ما نمی‌توانیم ببینیم که بعضی از کشورهای ثروتمند منابع ملی ما را ببرند و مردم ایران روی این گنج‌های خداداد برهنه و گرسنه به سر برند. ماهمیشه از بعضی از ملل بزرگ زجر دیده‌ایم و در دوره جنگ اخیر با نهایت صمیمیت به ملل متفق کمک نموده‌ایم که قسمت مهمی از اوضاع آشفته اقتصادی فعلی به علت تحمیلات جنگ بوده است.

روزولت، رییس‌جمهور فقید، مساعی صمیمانه ما را ضمن اعلامیه‌ای تصدیق نمود و وعده مساعدت و کمک به ما داد. این وعده و وعده‌های دیگر نظیر آن نه‌تنها عملی نشد بلکه پس از پایان جنگ بعضی از ملل بزرگ مطالبات حقه ما را هم نپرداختند.

اکنون لازم می‌دانم که خلاصه‌ای از مذاکرات دولت ایران را با نمایندگان بانک بین‌المللی

راجع به اصول مذاکرات اظهار کنم.

۱. راجع به کارشناسان خارجی: نظر دولت این-جانب این بوده است که عده مورد لزوم از ملیت‌های بی طرف انتخاب گردیده و به کار گمارده شوند. در صورتی که نمایندگان بانک یکی از شرایط اصلی امکان حل قضیه نفت را بازگشت کارشناسان انگلیسی تلقی می‌کند.

۲. در طرز اداره موقت منابع نفتی ایران از طرف بانک بین‌المللی: نظر دولت ایران بر این اساس استوار بوده است که بانک باید خود را در این عمل نماینده و نایب مناب دولت ایران دانسته و با توجه از نتیجه حاصله از عمل خلعید بهره‌برداری مجدد دستگاه را شروع نماید. ولی نظر بانک این است که به هیچ وجه خود را به انجام خلعید آشنا نکند و بدون این که وضع حاصل از خلعید را در نظر گیرد و دولت ایران را متصرف بشناسد، عمل بهره‌برداری را مستقلاً انجام داده و منافع حاصله را قسمتی به عنوان تخفیف به خریدار کل و قسمتی را نیز به دولت ایران تأدیه و بالاخره قسمتی را نزد خود به عنوان سپرده تا خاتمه تکلیف مسئله نفت نگاهدارد.

۳. راجع به قیمت: نظر بانک این است که از قیمت هر بشکه نفت خام در خلیج فارس که ۱/۷۵ دلار است:

اولاً - ۵۸ سنت، یعنی یک ثلث تخفیف برای خریدار کل.

ثانیاً - ۳۰ سنت برای تولید نفت خام.

ثالثاً - ۳۷ سنت به عنوان سپرده که تا خاتمه اختلاف طرفین نزد بانک باقی بماند، کسر نموده و بقیه را که ۵۰ سنت می‌شود به دولت ایران بپردازد. راجع به قیمت نفت تصفیه شده هم بابت هر بشکه، به همین ترتیب عمل کند و ضمناً ۵۰ سنت بابت مخارج تصفیه و ۳ سنت به عنوان استفاده از دستگاه تصفیه خانه به دولت بپردازد. در صورتی که قیمت متوسط هر بشکه نفت تصفیه شده با توجه به نسبت محصولات مختلفی که از نفت ایران به دست می‌آید، براساس قیمت خلیج مکزیک معادل ۲/۷۵ دلار می‌باشد.

آقایان محترم!

اکنون از شما تمنی می‌کنم که از جانب ملت ایران به ملت آمریکا درود بفرستید و این پیام را به آن ملت نجیب برسانید که ملت ایران در این گوشه جهان به هر محرومیتی تن می‌دهد تا صلح جهان پایدار بماند. از حدود وظایف خود قدمی فراتر نمی‌نهد و به تعهدات بین‌المللی خود وفادار می‌ماند، ولی اگر ملل بزرگ روش فعلی خود را نسبت به ملل ضعیف ادامه دهند هرگز نمی‌توان پایداری صلح را تضمین کرد.